

УДК 378.147(09)

© Корнейко Ю.М., 2014 р.

<http://orcid.org/0000-0003-2169-7778>

Ю.М. Корнейко

ОСОБЛИВОСТІ ПОРІВНЯЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ К.Д.УШИНСЬКОГО НА ПОЧАТКУ ЙОГО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті встановлено, що початок педагогічної діяльності К.Д. Ушинського позначився вивченням оригінальних педагогічних творів, філософських праць зарубіжних авторів, педагогічної преси для дослідження витоків, установлення причинно-наслідкових зв'язків та механізмів формування педагогічних явищ і фактів.

Показано, що на цьому етапі педагогічної діяльності К.Д. Ушинського спостерігалися певні особливості компаративістських досліджень ученого. Зокрема початок формування педагогічної концепції К.Д. Ушинського був пов'язаний з його пошуками оптимальних шляхів розв'язання складних педагогічних проблем. Учений звертався переважно до зіставного аналізу та логіко-історичної характеристики педагогічних фактів з освітньої практики США, Німеччини, Франції, Англії. Компаративістські дослідження К.Д. Ушинського змістовно й методологічно передбачали обґрунтування педагогічних ідей: антропологічного підходу в педагогіці, народності виховання.

Ключові слова: компаративістський, зарубіжний досвід, народність, виховання.

В статье установлено, что начало педагогической деятельности К.Д. Ушинского обозначилось изучением оригинальных педагогических произведений, философских трудов зарубежных авторов, педагогической прессы для исследования истоков, установления причинно-следственных связей и механизмов формирования педагогических явлений и фактов. Показано, что на этом этапе педагогической деятельности К.Д. Ушинского наблюдались определенные особенности компаративистских исследований ученого. В частности, начало формирования педагогической концепции Ушинского было связано с

его поисками оптимальных путей решения сложных педагогических проблем. Ученый обращался преимущественно к сравнительному анализу и логико-исторической характеристике педагогических фактов из образовательной практики США, Германии, Франции, Англии. Компаративистские исследования К.Д. Ушинского содержательно и методологически предусматривали обоснование педагогических идей – антропологического подхода в педагогике, народности воспитания.

Ключевые слова: компаративистский, зарубежный опыт, народность воспитания.

In article is established that the beginning K. Ushinskiy's pedagogical activity was designated by studying of original pedagogical works, philosophical works by foreign authors, the pedagogical press for research of sources, establishment of relationships of cause and effect and mechanisms of formation of the pedagogical phenomena and facts.

It is shown that certain features of the K. Ushinsky's comparative researches at this stage of his pedagogical activity were observed. In particular, the beginning of formation of Ushinsky's pedagogical concept was connected with his searches of optimum solutions of complex pedagogical problems. Scientists refer primarily to the comparative analysis of historical and logical characterization of the facts of pedagogical educational practice the US, Germany, France, England. K. Ushinskiy's comparative researches substantively and methodologically included rationale pedagogical ideas: an anthropological approach to pedagogy, public education.

Keywords: Comparative, foreign experience, public education.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Істотні соціально-політичні й культурні трансформації сьогодення зумовили першочергове звернення до педагогічної проблематики в історичному порівняльному аспекті. В умовах інтегрування освітньої галузі й педагогічної науки в міжнародний освітній простір особливої значущості набувають питання репрезентативного вивчення творчої спадщини визначних освітян, педагогів світового виміру, які сприяли розвитку національної

педагогічної думки, розширенню наукового пізнання та онтологічних пошуків.

Зважаючи на те, що інтеграція вітчизняної освіти в міжнародній освітній простір базується на засадах пріоритету національних інтересів, толерантності в оцінюванні здобутків освітніх систем зарубіжних країн та адаптації цих здобутків до потреб національної системи освіти, актуальним є дослідження внеску одного із засновників педагогічної науки в цілому, і зокрема порівняльної педагогіки, К.Д. Ушинського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання проблеми. Вивчення стану наукової розробки означеної педагогічної проблеми показало, що педагогічний доробок К.Д. Ушинського постійно перебуває в полі зору дослідників. Ретельний історіографічний аналіз праць підтвердив, що головна увага приділялася системотвірному узагальненню психолого-педагогічної спадщини видатного педагога: обґрунтуванню ідеї народності та антропологічного підходу, формуванню категорійного апарату педагогіки як науки, науково-методичним узагальненням питань дидактики, теорії виховання, організації професійної підготовки вчителів (М.С. Грищенко, С.Ф. Єгоров, Є.М. Мединський, В.Я. Струминський); систематизації та ретроспективному виданню оригінальних педагогічних праць К.Д. Ушинського (В.Я. Струминський, О.М. Острогорський, В.І. Чернишов та ін.); ретроспекції ідей К.Д. Ушинського у творчості його послідовників – Х.Д. Алчевської, В.І. Водовозова, К.В. Єльницького,

Б.Д. Грінченка та ін. (Д.О. Лоркіпанідзе, М.К. Гончаров, О.К. Романовський та ін.). Однак, висвітлення зарубіжного педагогічного досвіду у творчій спадщині К.Д. Ушинського безпосередньо не здійснювалося.

Мета статті – розглянути особливості порівняльних досліджень К.Д. Ушинського на початку його педагогічної та публіцистичної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як показав аналіз педагогічної спадщини К.Д. Ушинського у формуванні власної педагогічної концепції вчений-педагог багато уваги приділяв зіставному аналізу, порівнянню педагогічних фактів і явищ, розробляв доцільні способи використання зарубіжного педагогічного досвіду у вітчизняному шкільництві. Результати порівняльних досліджень учений застосовував для обґрунтування актуальних питань педагогічної теорії.

У ході наукового пошуку встановлено, що вивчення зарубіжного педагогічного досвіду було постійним предметом наукових пошуків К.Д. Ушинського впродовж усієї професійної та літературно-творчої діяльності.

Варто зазначити, що вперше К.Д. Ушинський звернувся до проблеми використання зарубіжного педагогічного досвіду як молодий науковець, професор камеральних наук Ярославського Демидівського ліцею у промові «Про камеральну освіту», виголошеній 18 вересня 1848 р., педагог у цій промові продемонстрував застосування зіставного аналізу з метою виокремлення досвіду

змістовного забезпечення камеральних наук у Німеччині, Англії, Франції.

К.Д. Ушинський, проаналізувавши досвід організації освіти у країнах Західної Європи, усвідомивши національну специфіку відповідних процесів у Російській імперії середини XIX ст., особливу увагу акцентував на необхідності взаємозв'язку теорії і практики. Теорія не мислилась педагогові відокремленою від життя, оскільки життя визначало конкретні завдання науки. Уже у своїй лекції про камеральну освіту К.Д. Ушинський жорстко критикував розрив між теорією і практикою як суспільне зло.

Прикладом інноваційного оригінального підходу до вивчення та запозичення зарубіжного досвіду стала літературно-публіцистична робота К.Д. Ушинського в ході співпраці з «Журналом для виховання», «Бібліотекою для читання», «Сучасником» та ін.

Зокрема, аналізуючи досвід зарубіжних шкіл у своїх статтях, педагог розкривав еволюційні закономірності, яким підлягає розвиток освіти. Поступово ці закономірності склали сутність основоположних педагогічних принципів природовідповідності і народності виховання. Змістовно це виявилось в розумінні факту, що система освіти в кожній окремій країні будується передусім відповідно до потреб і особливостей цієї країни, з урахуванням ціннісного ідеалу особистості, який є носієм національних рис у кожній конкретній країні. Саме ці специфічні потреби, уважав К.Д. Ушинський, першочергово визначають форми і зміст шкільної системи, тому й пряме запозичення їх, механічне перенесення з

одного національного ґрунту на інший є неможливим і помилковим.

«Коли читаємо західні педагогічні твори, знайомимося з навчальними закладами країн Західної Європи з високим рівнем освіти, – писав К.Д. Ушинський у статті «Педагогічні твори М.І. Пирогова», – ми...засвоюємо ті чи інші виховні засади Заходу і під впливом прагнемо реформувати й організувати нашу народну освіту. Рідко ми розуміємо, з якої загальної ідеї виходять ці різноманітні правила, і наївно дивуємося, якщо, використовуючи їх у себе, виявляємо, що вони суперечать одне одному» [4]. Він акцентував, що «...виховні ідеї кожного народу насичені національністю більше, ніж щось інше, тому... не можна навіть подумати про перенесення їх на чужий ґрунт». Бездумне запозичення цих ідей уявлялося К.Д. Ушинському «мертвою формою». Учений наголошував, що, «зрозумівши виховні ідеї західних народностей, ми побачимо ще, що прагнемо запозичити те, що не є власне ідеєю, а лише несвідомим залишком історії певного західного народу, засвоїти який для нас так само неможливо, як засвоїти чужу історію» [4].

Такий підхід до оцінювання зарубіжних педагогічних ідей, досвіду формування зарубіжного шкільництва загострював суперечності між споживацьким підходом офіційної педагогіки уряду Російської імперії і завданнями, що їх прагнув розв'язати К.Д. Ушинський. На противагу описовому характеру вивчення зарубіжного педагогічного досвіду, прямого механічного засвоєння елементів освітньої практики учений прагнув науково осмислити

реальні шляхи збагачення національної педагогічної думки й освітньої системи досягненнями світового педагогічного досвіду. Пошуки шляхів, джерел і засобів такого збагачення зумовлювалися потребою становлення національної освітньої системи.

У ході опрацювання матеріалу, встановлено, що на початку своєї професійної діяльності К.Д.Ушинський у співпраці з журналом “Современник”, з “Бібліотекою для читання”, з “Журналом для виховання”, а також на посаді головного редактора “Журналу Міністерства народної освіти” досить широко й багатоаспектно популяризував зарубіжний педагогічний досвід

Так, у “Современнике” К.Д.Ушинський складав звіти з іноземних журналів, писав щомісячні огляди, критичні статті й рецензії. Для “Бібліотеки для читання” готував переклади романів іноземних авторів, складав наукову інформацію за матеріалами англійських і американських журналів, писав статті. У “Журналі для виховання” К.Д. Ушинський помістив п'ять статей, об'єднаних ідеєю пошуку правильної основи системи виховання.

Варто зазначити, що на думку дослідника творчості видатного педагога В.Я. Струминського, К.Д. Ушинський анонімно друкував чисельні рецензії. Дослідник уважав, що не менше двадцяти опублікованих рецензій упродовж 1852-1854 рр. належать авторству К.Д. Ушинського (на книги з географії, історії, граматики, природознавства). «Як в іноземні відомості, так і в рецензії К.Д. Ушинський прагнув уносити своє розуміння питань культури, давати своє висвітлення обговорюваним питанням з позиції вже сталих у нього поглядів на ті чи інші проблеми» [2].

Дослідження фактичних матеріалів літературної творчості К.Д. Ушинського показало, що період літературно-публіцистичної роботи педагога в журналах характеризувався продовженням пошуків методології педагогічної науки та освітньої практики. Розглядаючи процес переходу Росії від феодальних до капіталістичних відносин у суспільстві, К.Д. Ушинський багато уваги приділяв країнам, в яких динаміка цього переходу була прогресивною і яскраво вираженою. Зокрема, це стосувалося дослідження впливу капіталізму на культурний розвиток Америки.

Американській культурі К.Д. Ушинський присвятив багато нарисів в «Іноземних оглядах» «Современника». Подібні описи здійснив педагог і щодо Англії. Особливою увагою були позначені також: Туреччина, Персія, Аргентина, що там само, як і Росія, перебували в активній фазі реформування усіх галузей життєдіяльності. Туреччині К.Д. Ушинський присвятив окрему книгу, Аргентині – дві статті, Персії – велику змістовну статтю в «Бібліотеці для читання» – «Подорож в Луристан і Аравістан», №6, 7 1854р., №4 1855р. [1]. Розкриваючи специфіку культурно-просвітніх реформ у цих країнах, К.Д. Ушинський зазначав, що кожна нація в країні, де розвивається капіталізм, не повторює механічно чужих шляхів, але розробляє власні реформаторські заходи.

Таким чином, К.Д.Ушинський прагнув звернути увагу широких кіл педагогічної громадськості на національний аспект реформування вітчизняної освіти. Саме тому, видатний педагог у компаративістських статтях застосовував прийом яскравого

емоційного огляду педагогічного досвіду, сформованого у вищезгаданих країнах. Таким чином, учений прагнув стимулювати в читачів педагогічну ініціативу, професійну активність. Цей прийом також сприяв детальному ознайомленню вчителів із зарубіжними педагогічними підходами і методиками.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. У статті розкрито, що К.Д. Ушинський як основоположник системних порівняльно-педагогічних досліджень у своїх наукових працях продемонстрував комплексний підхід в аналізі теорії та практики освітніх систем країн світу, згідно з принципом народності показав способи раціонального використання позитивних надбань зарубіжних освітян в організації вітчизняного шкільництва. Подальшого наукового обґрунтування потребують питання узагальнення й зіставного аналізу поглядів К.Д. Ушинського щодо реалізації ідей православної педагогіки в духовно-моральному вихованні особистості дитини, вивчення методології здійснення практики функціонування навчальних закладів в різних країнах світу з урахуванням ідеї народності, розробленої К.Д. Ушинським.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архив К.Д. Ушинского: В 4 т. / Сост. и подгот. к печати В.Я. Струминский. – М.: Изд-во АПН РСФСР, 1959 – 1962. – 719 с.
2. Струминский В.Я. О педагогическом наследии К.Д. Ушинского // Сов. педагогика. – 1957. – № 1. – С. 64 – 82.
3. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения Н.И. Пирогова / Собр. соч. в 11-ти томах (Ред. коллегия: А.М. Еголин, Е.Н. Медынский, В.Я. Струминский). – М.-Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1948. – Т. 3. – С. 11 – 87.

